

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

BARIÉRY ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ Z POHLEDU
PRACOVNÍKŮ POMÁHAJÍCÍCH PROFESÍ
Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Sociální práce

Autor: Lenka Čermáková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Sýkorová, PhD.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Bariéry řešení bezdomovectví z pohledu pracovníků pomáhajících profesí“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne:

Podpis:.....

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Daně Sýkorové, PhD. za její cenné rady a připomínky. Mé poděkování si zaslouží také celá má rodina, která mi byla velkou oporou.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Čermáková
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Bariéry řešení bezdomovectví z pohledu pracovníků pomáhajících profesí
Anotace práce:	Práce se zabývá problematikou bezdomovectví. V teoretické části vymezují základní pojmy, příčiny bezdomovectví, sociální práci s bezdomovci a služby, ve kterých je realizována. Poslední kapitola je věnována organizacím, které se zabývají bezdomovectvím na území města Brna. Výzkumná část je zaměřena na zjišťování nejčastějších bariér řešení bezdomovectví na základě zkušeností a názorů pracovníků pomáhajících profesí. Pro účely výzkumu byla využita kvantitativní metoda, konkrétně dotazníkové šetření. Výzkum ukázal, že dle zkušeností a názorů pracovníků pomáhajících profesí se při řešení bezdomovectví objevuje mnoho bariér. Za nejčastější a nejzávažnější považují bariéry, které jsou na straně osob bez domova.
Klíčová slova:	Bezdomovectví, bezdomovec, sociální práce, pracovník pomáhající profese
Title of Thesis:	Barriers to solution of homelessness from the helping professionals perspective

Annotation:	The thesis deals with problems of homelessness. In the theoretical part, I define the basic concepts, causes of homelessness, social work with homeless and the services in which it is realized. The last chapter is dedicated to homeless organizations in Brno city. The research section focuses on finding out the most common barriers to solve the homelessness, based on the experience and opinions of workers in helping professions. For the purpose of the research, the quantitative method was used, namely the questionnaire survey. Research has shown that there are many barriers to addressing homelessness, according to the experience and opinions of the help workers. The most common and the most serious are the barriers being on the side of homeless themselves.
Keywords:	Homelessness, homeless, social work, helping professional
Názvy příloh vázaných v práci:	Dotazník
Počet literatury a zdrojů:	41
Rozsah práce:	60 stran (77 209 znaků s mezerami)

Obsah

ÚVOD.....	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	9
1.1 Bezdomovectví, bezdomovec, chudoba.....	9
1.2 Typologie bezdomovectví.....	11
2 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ.....	15
2.1 Faktory vzniku bezdomovectví	15
2.2 Sekundární příčiny bezdomovectví	16
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S OSOBAMI BEZ DOMOVA	19
3.1 Prevence bezdomovectví	20
3.2 Terénní práce	20
3.3 Koncepce sociálního bydlení ČR 2015-2025	22
3.4 Služby spojené s realizací sociální práce.....	23
4 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE BEZDOMOVECTVÍM NA ÚZEMÍ MĚSTA BRNA.....	25
4.1 Adresář organizací působících na území města Brna.....	25
4.2 Organizace, ve kterých je realizován výzkum	26
5 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	28
5.1 Formulovaný cíl práce	28
5.2 Výzkumné otázky a hypotézy.....	28
5.3 Výzkumný soubor.....	31
5.4 Metoda a technika výzkumu	32
6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	34
6.1 Nejčastější bariéry na straně osob bez domova	34
6.2 Nejčastější bariéry, kterými jsou neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova.....	38
6.3 Nejčastější bariéry na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací	42

6.4 Jiné bariéry uváděné respondenty.....	44
6.5 Diskuze k výsledkům výzkumu.....	46
ZÁVĚR.....	49
Literatura a zdroje.....	51
Seznam zkratek.....	56
Seznam grafů a tabulek.....	57
Přílohy.....	58

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce vychází z oblasti bezdomovectví, které je aktuálním tématem dnešní doby. Zatím nepracuji v oblasti sociální práce, ale moje praxe v rámci studia směřovaly právě k cílové skupině osob bez domova. Působení mezi těmito lidmi mě vedlo k zamyšlení, proč vlastně na ulici setrvávají a jaké jsou překážky, díky nimž se nedaří řešit jejich situace.

Cílem práce je zjistit, jaké jsou nejčastější bariéry při řešení bezdomovectví očima pracovníků pomáhajících profesí. Konkrétně v organizacích, které nabízejí krizovou pomoc v případě ztráty bydlení na území města Brna. Výzkum je založen na kvantitativní metodě. Zvolenou technikou je osobně distribuovaný dotazník. Pro osobní distribuci jsem se rozhodla, abych zajistila co největší návratnost dotazníků.

Práce je členěna do šesti kapitol, přičemž v první z nich vymezují základní pojmy, rovněž zde popisují různé typologie osob bez domova. V další kapitole se zabývám příčinami bezdomovectví, abych zjistila, co způsobuje, že se stane člověk bezdomovcem, ale také hledám příčiny, proč na ulici setrvává. Následující kapitola popisuje možné metody sociální práce s osobami bez domova a také služby, ve kterých se sociální práce s touto cílovou skupinou realizuje. Poslední kapitolu v teoretické části věnuji organizacím, které se zabývají bezdomovectvím na území města Brna. Více se zaměřím na organizace, které jsou součástí samotného výzkumu. Empirická část se skládá ze dvou kapitol, přičemž nejdříve vysvětluji metodologii mého výzkumu, a poté přecházím k samotné analýze a interpretaci sesbíraných dat.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V první kapitole vymezím základní pojmy, které se váží k tématu mé práce. Popíšu pojem bezdomovectví, bezdomovec a vysvětlím pojem chudoba ve vztahu k bezdomovectví. Nastíním také možné typologie osob bez domova.

1.1 Bezdomovectví, bezdomovec, chudoba

V odborné literatuře se setkáváme s pojmem bezdomovectví, ale také se synonymním pojmem bezdomovství. Jelikož tyto pojmy mají stejný význam, ve své bakalářské práci již dále budu používat pouze jeden pojem, a to bezdomovectví.

Hned na začátku je důležité zmínit fakt, že pokud bude někdo definovat pojem **bezdomovectví**, bude definice vždy nepřesná a nepůjde zobecnit na celou bezdomoveckou populaci (Hradečtí, 1996, s. 36). Následující řádky nabídnou různé pohledy na tento pojem. Kliment a Dočekal (2016, s. 19) například říkají, že bezdomovectví *„lze považovat za jeden z projevů sociální nerovnosti, kdy se jistým osobám nedostává odpovídajícího bydlení s ohledem na jeho kvalitu nebo je jim takové bydlení úplně odepřeno.“* Dle Vágnerové (2012, s. 748) můžeme bezdomovectví přirovnat k určitému extrémnímu způsobu života, ke kterému se ubírají lidé, kteří se nedokázali přizpůsobit podmínkám ve společnosti. Tento proces není vždy dobrovolný, ale jedince zkrátka postihne sociální pád, jež se mu nepodařilo ovlivnit.

V souvislosti s bezdomovectvím se setkáme také s pojmem sociální vyloučení, které se dá definovat jako *„proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěšňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti“* (Toušek, 2007). Štěchová (2013, s. 18) popisuje bezdomovectví jako úplný propad v sociálním

měřítku, který je považován za finální fázi sociálního vyloučení. Člověk si již sám není schopen zajišťovat ani základní životní potřeby.

Vzhledem k mému oborovému zaměření bych chtěla objasnit tento pojem takovým způsobem, jak je používán pro potřeby sociální práce. Definice z oblasti sociální práce se vyznačují podobným významem a obsahem. Bezdomovectví označuje stav osoby, která je v bezprostřední nouzi a ocitla se bez trvalého domova. V definici se záměrně používá pojem domov, nikoliv přístřeší. Přístřeší totiž představuje hmotné zázemí, kde osoba pobývá, na rozdíl od domova, kterému rozumíme jako místu, kde se člověk cítí bezpečně (Schwarzová, 2010, s. 316).

Dalším důležitým pojmem je **bezdomec**. Jako bezdomovce můžeme označit člověka, který nemá trvalé bydliště či přístřeší. Nutno podotknout, že za bezdomovce je považován také člověk, který fakticky trvalé bydliště má, ale z určitých důvodů o ně nemá zájem a nevyužívá je (Vágnerová, 2012, s. 748). Bezdomovec nemá dostatečné rodinné zázemí a bez ohledu na to, kolik má oficiálně rodinných příslušníků, je to člověk osamělý (Hradecký, 1998, s. 8).

Z významového hlediska se dá pojem bezdomovec rozdělit na slova doma a bez. V anglickém jazyce je ekvivalentem homeless (domov / bez). Důležité je, že domov neznamena pouze přístřeší, ale zahrnuje v sobě určité sociální okolí a také fyzické soukromí člověka. Bezdomovci obvykle postrádají obě tyto složky (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 13). Domov znamená pro člověka klid, bezpečí a představuje pomocníka při řešení otázky vlastní identity. Člověk bez domova ničím takovým nedisponuje, každého bezdomovce do jisté míry trápí nuda, anonymní život a nejistota, kým vlastně je (Keller, 2013, s. 15-16). Podobný názor na vztah domova k bezdomovectví má Sekot (2002, s. 115), který popisuje bezdomovce jako člověka, který se nemá na koho obrátit. Absence domova ve formě rodiny

a přítel pro něj představuje daleko větší problém než fakt, že nemá kde bydlet.

Dle mého názoru je smutný pohled na osoby bez domova očima laické veřejnosti. Ti je totiž vidí pouze zvenčí, jak se potulují špinaví na ulicích, požívají alkohol a nechtějí pracovat. Mareš (1999, s. 57) říká, že veřejnost vidí bezdomovce jako člověka, který se nedokáže přizpůsobit řádu ve společnosti a ignoruje pravidla. Spojují si ho také se závislostí na alkoholu a páčáním trestné činnosti.

V literatuře se při studiu bezdomovectví setkáme také s pojmem **chudoba**. „*Svoji podstatou je chudoba neoddělitelnou součástí bezdomovectví*“ (Pěnkava, 2012, s. 8). Renzetti a Curran (2003, s. 295) dokonce říkají, že dle výzkumu je tzv. absolutní chudoba problémem úplně všech bezdomovců.

Absolutní chudoba znamená, že člověk již není sám schopen dosahovat základních životních potřeb, jako je bydlení, stravování a oblékání (Ondrejko, 1999, s. 34).

1.2 Typologie bezdomovectví

Populace bezdomovců je velmi rozmanitá, považují proto za důležité, abych uvedla její možné třídění. Nejčastější typologie dělí bezdomovce na zjevné, skryté a potenciální. V této podkapitole bych chtěla uvést také dělení z pohledu sociálního pracovníka a nastínit typologii ETHOS.

Na **zjevné bezdomovce** můžeme narazit přímo na ulicích. Pohybují se například kolem nádraží a obchodních center. Mohou využívat také noclehárny či azylové domy, které zprostředkovává město či charitativní organizace. Zjevný bezdomovec je ve společnosti nejviditelnější a dá se snadno rozpoznat (Hradečtí, 1996, s. 36).

Co se týče bezdomovců **skrytých**, název již napovídá, že se bude jednat o osoby, které nejsou na první pohled viditelné. Skrytí bezdomovci se neobracejí na služby, které by jim mohly pomoci. Většinou jen oni sami vědí, proč takových možností nevyužívají. Tito lidé často střídají svá působiště a neustále hledají různé možnosti, kde by mohli strávit noc. Výsledný stav bývá ovšem nejistý a pouze přechodný (Hradečtí, 1996, s. 40).

Poslední skupinu tvoří bezdomovci **potenciální**, tedy osoby, které jsou ohroženy bezdomovectvím. Potenciální bezdomovec může mít rodinné či osobní trable a ztráta bydlení bývá aktuálním rizikem v jeho životě. Dle statistik ze zemí Evropské unie se tato situace týká každého desátého člověka v populaci. Rizikovou skupinou, která se považuje za možné potenciální bezdomovce jsou například vězni, kteří se mají dostat na svobodu nebo osoby, které budou opouštět dětský domov (Hradečtí, 1996, str. 41).

Následující typologie představuje možné dělení bezdomovců očima pracovníků pomáhajících profesí, v tomto případě sociálních pracovníků. Dá se říci, že koresponduje s výše uvedenou typologií dle Hradeckých, avšak je konkrétnější a vymezuje se na oblast sociální práce. Toto dělení nabízí Haasová (2010, s. 11), která vymezuje bezdomovce dle toho, jakým způsobem využívají sociální služby. První skupinu tvoří osoby, které **vyhledávají pravidelně pomoc**. Tyto osoby intenzivně vyhledávají pomoc v síti sociálních služeb. Využívají veškeré dostupné možnosti v jejich prospěch, například možnost výhodného stravování, možnost získat zdarma oblečení nebo různé poukazy a šeky na potřebné věci (např. léky). Pro lidi bez domova, kteří pravidelně vyhledávají pomoc, mají významnou roli sociální dávky. Většinou dlouhodobě pobírají různé příspěvky a přespávají v azylových zařízeních či ubytovnách komerčního typu.

Další skupinu tvoří jedinci, kteří **nevyhledávají pomoc vůbec**. Je diskutabilní, kolik takových jedinců ve společnosti existuje. Tato skupina

souvisí se skrytými bezdomovci, na které by sociální pracovníci měli zaměřit svoji pozornost zvýšenou mírou. Jako vhodná se jeví terénní práce, která může tyto osoby aktivně vyhledávat a snažit se jim pomoci. Není to ale jednoduchý úkol, jelikož skrytí bezdomovci mívají svoje strategie, díky kterým se život na ulici snaží přežít. Pomoc od odborníků nevyhledávají a spíše se jí brání (tamtéž, s. 12).

Pro poslední skupinu jsou charakterističtí jedinci, kteří **vyhledávají pomoc nepravidelně (částečně)**. Tato skupina zahrnuje osoby, které se pohybují na hranici obou předcházejících typů. Jedinec může střídat stavy, kdy má stále zaměstnání a kdy se ocitá na úřadu práce, kde se upíná na dávky. Stává se, že se překlánějí na stranu chudoby a hrozí jim i sociální vyloučení (tamtéž).

A nakonec vymezení dle organizace FEANTSA¹, která vytvořila ucelenou typologii ETHOS², jejímž cílem je chápat bezdomovectví v širším slova smyslu a pomoci lépe porozumět tomuto problému jak na evropské, tak i národní úrovni. Nabízí jednotný přístup, jak rozčlenit bezdomovce do kategorií. Tato typologie má být nápomocná jednotlivým zemím při volbě různých strategií při řešení bezdomovectví. Skutečnost, že na bezdomovce se nebude nahlížet pouze jako na osoby, které přežívají někde venku a nemají přístřeší, může zamezit situacím, kdy se nedaří bezdomovectví řešit (Hradecký, 2007, s. 31).

Základní rozdělení dle mezinárodní organizace FEANTSA (2016) vypadá následovně: **a) bez střechy** - patří sem osoby, které přespávají na ulicích či v noclehárnách; **b) bez bytu** - osoby v různých ubytovacích zařízeních, uživatelé, kteří využívají služby dlouhodoběji, ženy v azylových domech, osoby, které čeká opuštění instituce; **c) nejisté bydlení** - k osobám v nejistém bydlení můžeme přiřadit ty, kterým hrozí domácí násilí či vystěhování

¹FEANTSA - Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci

²ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení

ze současného obydlí; **d) nevyhovující bydlení** - do této skupiny patří osoby, které žijí v nevhodném obydlí, v přelidněných bytech a nestandardních či dočasných stavbách.

Výše uvedené typologie poskytly náhled na možné dělení osob bez domova z obecného hlediska. V následující kapitole se zaměřím na hlubší problémy osob bez domova, konkrétně na příčiny vzniku bezdomovectví, a také na možné překážky, díky nimž bezdomovci na ulicích setrvávají.

2 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

V této kapitole vysvětlím, jaké jsou faktory vzniku bezdomovectví, a také se budu zabývat sekundárními příčinami, které způsobují, že člověk setrvává na ulici. V mé práci považuji za důležité, zabývat se příčinami vzniku bezdomovectví, neboť se zdá, že při řešení problémů je zásadní, jakým způsobem se člověk dostal do tíživé situace a z jakého důvodu se mu ji nedaří řešit.

Průdková a Novotný (2008, s. 15) zdůrazňují, že nalezení příčin je důležitou součástí procesu řešení problematiky bezdomovectví. Pokud bychom se snažili pouze eliminovat následky, postup by postrádal efektivitu. Také Kozáková (1997, s. 86) říká, že pokud chceme zjistit, co způsobuje stav bezdomovectví, je zapotřebí nahlížet na tento jev jako na celek zahrnující jak příčiny, tak následky.

Ke vzniku bezdomovectví většinou nevede pouze jedna příčina. K tomu, aby se člověk stal bezdomovcem, může přispět kombinace více rizikových faktorů (Vágnerová, 2012, s. 749).

2.1 Faktory vzniku bezdomovectví

Ztrátě domova předchází mnoho faktorů, které na sebe navzájem působí. Jsou jimi faktory vnější neboli objektivní a vnitřní neboli subjektivní. Dle Průdkové a Novotného (2008, s. 15) představují tyto faktory základní dělení příčin.

Objektivní faktory jsou tvořeny celkovou situací ve společnosti, např. sociální politikou státu, politikou zaměstnanosti či bytovou politikou. V naší společnosti můžeme jako příklad objektivních příčin vzniku bezdomovectví uvést nevyhovující politiku zaměstnanosti či nedostupné sociální byty (Schwarzová, 2010, s. 317-318).

Subjektivní faktory, též označovány jako individuální příčiny, lze přisuzovat osobnímu selhání jedince. Jedná se o pracovní selhání, selhání v rodinném životě či neschopnost zajistit si bydlení (Barták, 2011, s. 39). Subjektivními faktory se zabývají také Hradečtí (1996, s. 43-44), kteří je člení do 4 kategorií: **a) faktory materiální** - ztráta zaměstnání, bydlení či zadlužení osoby, ztráta majetku; **b) faktory vztahové** - problémy v rodině či manželství, násilí v rodině (fyzické násilí či sexuální zneužívání), narušené vztahy mezi jednotlivými členy rodiny; **c) faktory osobní** - různé závislosti, mentální či fyzické postižení, nezralost v sociální oblasti; **d) faktory institucionální** - propuštění z různých institucí (ústav, vězení či dětský domov). Doplnují, že ke vzniku bezdomovectví dochází většinou kombinací výše uvedených faktorů.

Výše jsou rozebrány příčiny vzniku bezdomovectví spíše z obecného hlediska, určení konkrétních příčin není jednoduchým procesem. Výzkumy a studie zabývající se touto problematikou vycházejí z výpovědí samotných bezdomovců. Výsledky mohou být zkresleny, poněvadž zkoumaná osoba může svůj příběh interpretovat způsobem, který považuje za přijatelný pro sebe. Předpokládá se, že bezdomovci budou hledat hlavní příčiny ve svém okolí, na rozdíl od jejich posuzovatelů, kteří vinu vidí především na jejich straně, takovému jevu se říká teorie percepčního fokusu (Kliment, Dočekal, 2016, s. 37).

2.2 Sekundární příčiny bezdomovectví

Výstižné je dělení příčin dle Marka, Strnada a Hotovcové (2012, s. 19) na příčiny primární, sekundární a terciární. K příčinám primárním bychom mohli přiřadit objektivní a subjektivní faktory z minulé podkapitoly. Tedy okolnosti, za jakých se člověk na ulici dostane. Sekundární příčiny zahrnují bariéry, díky kterým bezdomovec na ulici setrvává. Důvod, proč se člověk

na ulici vrátí, je již příčina terciární (2012, s. 19). V této podkapitole se budu věnovat příčinám sekundárním, které souvisejí přímo s tématem mé práce.

Sekundární příčiny jsou velmi významné. S tím co se událo v životě bezdomovce v minulosti, již nelze nic udělat. Nejdůležitější je řešit, proč se člověk nachází v aktuálním stavu a zabývat se bariérami, díky nimž člověk na ulici setrvává (tamtéž).

Častým tématem při řešení bezdomovectví je **nezaměstnanost**. Za předpokladu, že si osoba bez domova najde práci, je problém v tom, že si onen úvazek neumí dlouhodoběji udržet. Bezdomovci často tvrdí, že chtějí pracovat, ale snaží se hledat důvody, proč to nejde (tamtéž, s. 21).

Závislost na návykových látkách je spojována s lidmi bez domova hlavně v důsledku působení médií. Je to způsobeno zejména tím, že osoby závislé na alkoholu a dalších návykových látkách tvoří nejviditelnější část z bezdomovecké populace. Ve většině sociálních služeb pro cílovou skupinu osob bez domova je základním pravidlem střízlivý stav klienta, což těmto osobám znesnadňuje přístup k možnostem pomoci (tamtéž, s. 25).

Jako jedna z možných bariér se uvádí také **rozpad rodiny a sociální izolace**. Trauma v rodině je velmi bolestivou událostí v životě člověka a může se projevit i v ekonomických problémech (tamtéž, s.33).

Jiný pohled do problematiky bariér při řešení bezdomovectví přinášejí svou prací také Sýkorová a Klimentová (2016, s. 178-179), které se zmiňují o bezdomovcích v souvislosti s vyšším věkem. Dozvíme se o možných limitech sociální práce s touto cílovou skupinou očima pracovníků pomáhajících profesí. Problémem může být již samotný věk, který způsobuje obtíže při hledání zaměstnání. Senioři nenachází na pracovním trhu uplatnění, je pro ně málo míst a dochází tak k věkové diskriminaci. V důsledku nedostatku finančních prostředků nejsou schopni splácet náklady spojené s bydlením. Práce s nimi bývá také komplikovaná důsledkem jejich zdravotního stavu,

zejména psychických problémů. Častá je také pasivita a rezignace bezdomovců-seniorů při řešení situace.

Musil (2004, s. 61) pojednává o dilematech mezi pracovníky a jejich klienty. Problémem může být velké množství klientů, které spadá na jednoho pracovníka. Tento fakt způsobuje omezení času a pozornosti, které má pracovník pomáhající profese pro jednotlivé klienty. Otázkou pak zůstává, zda nedochází ke snižování kvality práce s klientem.

Může také docházet k nerovnému zacházení s klienty na základě předsudků, kdy *„z hlediska řadových pracovníků může být účelem rozlišování mezi klienty snaha o individualizaci přístupu, touha pomoci bližnímu, touha rozhodovat o vlastním uspokojení z práce“* (tamtéž, s. 78). K zamyšlení se nabízí, zda uvedené obecné poznatky o vztahu mezi klientem a pracovníkem pomáhající profese můžeme aplikovat také na oblast sociální práce s osobami bez domova. V rámci mého výzkumu tyto poznatky využiji při zjišťování možných bariér řešení bezdomovectví.

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S OSOBAMI BEZ DOMOVA

Tuto kapitolu bych chtěla věnovat sociální práci s osobami bez domova. Hlavním cílem mé práce je hledat nejčastější bariéry při řešení bezdomovectví z pohledu pracovníků pomáhajících profesí. Ti pracují v organizacích, kde je realizována sociální práce, proto si myslím, že je důležité se tomuto tématu věnovat. Nejdříve se o sociální práci zmíním z obecného hlediska a následně popíši možné metody sociální práce s cílovou skupinou osob bez domova. Shrnu také nejdůležitější informace o sociální práci z Koncepce sociálního bydlení ČR 2015-2025, což je dokument vydaný Ministerstvem práce a sociálních věcí. Nakonec se budu věnovat možnostem pomoci ve formě služeb, ve kterých se sociální práce realizuje.

V první řadě je důležité říci, že pokud se člověk dostane do tíživé situace, nejlepší možnou pomocí, jaké se mu může dostat, je pomoc přirozená, která přichází z rodiny a od nejbližších osob v okolí člověka. Až pokud tato pomoc selže či úplně absentuje, přichází na řadu pomoc odborná (Baláš et al., 2010, s. 44-45).

Sociální práce se dá považovat za činnost, která směřuje k potlačení či odstranění negativních jevů, ale také k prevenci před jejich vznikem (Mühlpachr, 2004, str. 28). Je také součástí systému, který organizuje a zabezpečuje stát. Hlavním cílem je dosáhnout pomoci v oblasti uspokojování potřeb klientů. Pod kontrolou musí být chování klientů, jež se jeví jako problematické či deviantní (Nečasová, 2003, s. 25).

Důležitou roli ve vztahu mezi klientem a pracovníkem hraje vytvoření důvěry. Je zapotřebí, aby obě strany v jejich vzájemné interakci viděly užitek. Klient vyžaduje od pracovníka určité způsoby chování jako jsou empatie či osobní přístup. Ve vztahu s klientem není důležitá pouze chuť daného

pracovníka pomáhat, ale také respekt a uznání v očích jeho klienta (Úlehla, 2005, s. 120).

3.1 Prevence bezdomovectví

Dle Pavelkové (2007, s. 97) se odstraňování problémů spojených s bezdomovectvím musí řešit komplexně a podílet se na něm celá řada lidí, od politiků až k samotným občanům. Řešení prevence v této oblasti ztěžuje množství faktorů, které se na vzniku bezdomovectví podílejí.

V oblasti sociální práce a konkrétních preventivních aktivit hraje důležitou roli sociální poradenství. Osoby, které se dostanou do tíživé situace, většinou vyhledávají pomoc ve formě sociálních dávek. S tím ale souvisí určitá míra dovedností a přehledu, který by měl člověk mít, aby se v systému zajišťujícím dávky a pomoc vyznal. Někdy i velmi zdatný člověk nezíská a nevyhledá pomoc, na kterou má nárok. V tu chvíli nastupuje sociální pracovník, jakožto pomocník pro napojení do systému či sítě pomoci. V občanských poradnách či nízkoprahových centrech se sociální poradenství zpravidla poskytuje, a to zcela zdarma (Schwarzová, 2010, s. 320-323).

3.2 Terénní práce

Terénní práce se dá také označit pojmem streetwork, který je převzatý z anglického jazyka a doslova znamená - práce na ulici. Streetwork slouží k vyhledávání osob či klientů, u kterých se pracovník domnívá, že potřebují pomoc, ale oni sami ji nevyhledávají. Tento proces probíhá na místech, kde se předpokládá, že se osoby bez domova nejvíce zdržují (Bednářová, 2003, s. 169). Hlavní cíl terénní práce spočívá ve snaze o nabídnutí a poskytnutí pomoci, a to i v případě, že bezdomovci ji sami nevyhledávají (Richterová a Orgoníková, 2008, s. 5).

Terénní práce se skládá z více úkonů, v první řadě je důležitá depistáž, která by měla být prováděna hned v počátku. Pomocí této metody mapuje pracovník místa, kde osoby bez přístřeší tráví noc, kde se navzájem setkávají, kde dočasně odpočívají, ale také například místa, kam chodí žebrať a obstarávat si stravu. Konkrétními příklady jsou opuštěné domy, chaty, boudy, lavičky v parcích či prostory kolem nádraží a nákupních středisek. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s.117).

Nejčastější metodou k navázání kontaktu je aktivní účast sociálního pracovníka. Ten často nabízí materiální pomoc ve formě potravinového balíčku, ošacení atd. Zřídka se stane, aby bezdomovec tuto formu pomoci odmítl. Další postup se tímto značně zjednodušuje (tamtéž, s.118).

Zdá se tedy, že terénní práce může pomoci v případech, kdy klient sám nevyhledává pomoc. Prostřednictvím terénní práce se může zvyšovat množství osob bez domova, u kterých budou řešeny jejich tíživé situace. Dozvěděli jsme se, že pro snazší přístup ke klientům může sloužit nabídka materiální pomoci. Průdková a Novotný (2008, s. 53) doplňují, že aby se práce terénního sociálního pracovníka stala efektivní, vybudování důvěry s potenciálním klientem je nezbytnou součástí. Nebývá to ale snadné. Tento proces většinou vyžaduje dlouhodobější práci v určité lokalitě a postupné navazování a zlepšování komunikace a vztahů na stejném místě.

Mohlo by se zdát, že terénní práce s lidmi bez domova se týká pouze sociálních pracovníků a pracovníků různých neziskových organizací. Opak je ale pravdou a míru angažovanosti projevili například i příslušníci Hasičského záchranného sboru ČR. Jejich cílem není přímo vykonávat nebo zastávat funkci terénního pracovníka, ale zajišťovat osvětovou činnost, školení terénních pracovníků či tvorbu letáků k prevenci a ochraně proti vzniku požárů u osob bez přístřeší. Nevylučují ani jednorázovou účast v terénu některého z hasičů, která by mohla zlepšit jejich rozhled a zmapování určitých lokalit. Svou aktivitu v této oblasti odůvodňují faktem,

že bezdomovci tvoří velkou část usmrčených lidí při požárech (Kislinger, 2012). Zde můžeme vidět propojení sociální práce i s jinými pomáhajícími profesemi.

3.3 Koncepce sociálního bydlení ČR 2015-2025

„Koncepce sociálního bydlení ČR 2015-2025 představuje rámcový dokument, který vymezuje směr budování systému sociálního bydlení pro osoby v bytové nouzi v České republice“ (MPSV³, 2017). V této části shrnu důležité informace z tohoto dokumentu, které se týkají sociální práce.

Sociální práce má v souvislosti se sociálním bydlením velmi významnou roli. Je to nástroj sociální politiky, který realizují jak konkrétní sociální služby, tak také obce s rozšířenou působností. Výkon sociální práce může vykonávat pouze osoba s odbornou způsobilostí, tedy sociální pracovník, který splňuje kvalifikační předpoklady pro výkon této práce, které jsou uvedeny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Sociální práce je profesionální aktivita, jejímž cílem je zajistit zlepšení či obnovení sociálního fungování jednotlivců, skupin i komunit. Konkrétní nástroje sociální práce, které souvisejí s problematikou sociálního bydlení mají více podob, jako příklad uvedu některé z nich: **a) programy prevence ztráty bydlení** - patří sem řešení zadluženosti, sociální poradenství nebo například hledání náhradního bydlení; **b) sociální šetření** - slouží k posouzení životní situace klienta, objevení možných rizik spojených se ztrátou bydlení; **c) individuální plánování** - zde se jedná o konkrétní řešení dané situace s klientem, posuzuje se také, jakou má klient motivaci ke změně; **d) případová konference** - využívá se v případě, kdy s klientem pracuje více institucí, odborníků či poskytovatelů služeb (MPSV, 2015, s. 78-80).

³ Ministerstvo práce a sociálních věcí

3.4 Služby spojené s realizací sociální práce

Lidé, kteří se ocitnou na ulici, potřebují v první řadě pomoc při naplnění základních životních potřeb. Takovou pomoc lze nalézt v **nízkoprahových centrech** (Schwarzová, 2010, s. 322).

Jedním z cílů **nízkoprahových center** je, aby jejich dostupnost pro klienta byla co nejsnazší. Klient navštěvuje tyto centra zejména z důvodu vykonání potřeb v oblasti hygieny, odpočinku a využití možnosti stravování.

Problémem těchto center je fakt, že někdy plní pouze podpůrnou funkci, kdy se klient zaměřuje na získání materiální pomoci. V nízkoprahových centrech si může sociální pracovník budovat důvěru s klientem a seznámit ho i s jinými formami pomoci. Po určité době, kdy klient navštěvuje toto zařízení, může dojít k motivační fázi, která spočívá v motivaci klienta ke změnám, které by eliminovaly způsoby chování spojené s předchozím stylem života (Vágnerová et al., 2013, s. 290).

Další možnou pomocí v rámci sociálních služeb jsou **azylové domy**. Tato pobytová služba dlouhodobějšího charakteru poskytuje ubytování po celý den. Klient si zde pere prádlo, připravuje jídlo, ale také může využít sociální poradenství a ambulantní služby vykonávané v rámci denních center (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 145). Problém spojený s tímto typem ubytování spočívá v neexistenci azylových domů pro otce s dětmi a celé rodiny. Pokud se tedy v tíživé situaci ocitne například otec s dítětem, spoléhá pouze na benevolenci konkrétního pracovníka v azylovém domě pro matky s dětmi, zda je přijme či nikoliv (Průdková a Novotný, 2008, s. 46-47).

Zařízení, kam se chodí osoby bez domova pouze vyspat, se nazývá **noclehárna**. Slouží spíše pro klienty, kteří se pohybují na ulici již delší dobu a jejich adaptace na podmínky a pravidla azylových domů by pro ně nebyla jednoduchá. Tento typ služby je hojně využíván v zimních měsících. Pokud má osoba bez přístřeší zájem, může sem chodit i pravidelně, není zde však

možnost pobývat i přes den. Podmínkou pro umožnění přístupu je střízlivý stav klienta a prokázání se svým dokladem totožnosti (tamtéž, s. 44).

Pro lidi, kteří opouštějí různé instituce, například vězení či ústavní léčbu, jsou přístupné různé **domy na půli cesty**. Tato zařízení poskytují dočasné bydlení a pomoc při zvládnutí nového způsobu života. Vykazují vysokou míru efektivity, nutno ale říct, že každý se na nové podmínky adaptovat nedokáže (Vágnerová, 2012, s. 755). Tato forma pomoci se ve většině případů poskytuje na 6 měsíců až jeden rok. Klient má povinnost studovat či pracovat, jinak by zde jeho pobyt nebyl možný (Průdková, Novotný, 2008, s. 48).

U všech sociálních služeb musí být zajištěna jejich kvalita, která se garantuje prostřednictvím standardů kvality sociálních služeb definovaných v zákoně o sociálních službách. Dle kritérií si vytváří každá sociální služba svoje standardy. Jednotlivá kritéria mají obecný charakter a jsou koncipovaná tak, aby mohla být ověřitelná. Obsah standardů představuje ideál, jak by měla vypadat v praxi co nejlépe odvedená práce na daném pracovišti. Na rozvoji standardů se nepodílejí pouze pracovníci organizací, ale také klienti či jejich příbuzní. Tato skutečnost má zabránit situacím, kdy pracovníci chtějí pouze obhájit současný stav standardů, které by se měly naopak neustále vylepšovat a rozvíjet (Krejčířová a Treznerová, 2011, s. 31).

4 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE BEZDOMOVECTVÍM NA ÚZEMÍ MĚSTA BRNA

Můj výzkum bude probíhat na území města Brna, a proto se v poslední kapitole teoretické části budu věnovat představením organizací, které se zde nacházejí. Abych zjistila, které organizace můžeme v Brně najít, vyhledala jsem na internetu adresář organizací působících na území města Brna. Nejnovější aktualizace je z roku 2013. Rozdělím tuto kapitolu na dvě podkapitoly, přičemž nejdříve vyjmenuji všechny organizace, které se vztahují k problematice bezdomovectví a ve druhé části více přiblížím organizace, ve kterých probíhá samotný výzkum.

4.1 Adresář organizací působících na území města Brna

Organizace, které se vztahují k bezdomovectví najdeme v adresáři pod názvem *Osoby v sociální krizi, ohrožené sociálním vyloučením*. Patří sem organizace **AGAPO**, což je agentura podporovaného zaměstnání. Cílovou skupinou jsou osoby s různým zdravotním postižením, a také osoby ohrožené sociálním vyloučením. Dále sem patří **A Kluby ČR, o.p.s.**, které poskytují sociální služby ve formě odborného sociálního poradenství, kontaktních center a služeb následné péče. Cílovou skupinu tvoří osoby, které jsou ohrožené závislostí či přímo závislé na návykových látkách, dále také osoby ohrožené nežádoucími společenskými jevy, a také osoby v krizi. V seznamu figuruje také **Armáda spásy**, **Centrum sociálních služeb**, **příspěvková organizace** a **Diecézní charita Brno**, k těmto organizacím dále viz kap. 4.2. Osobami ohroženými společenskými nežádoucími jevy se zabývá organizace **NOVÝ PROSTOR o.s.**, která poskytuje sociální rehabilitaci. Organizace s názvem **o.s. LOTOS Brno** poskytuje službu následné péče, jejíž cílovou skupinou jsou osoby ohrožené závislostí nebo

závislé na návykových látkách, osoby ohrožené společenskými nežádoucími jevy a osoby v krizi. Fungují zde také terapeutické komunity, jež jsou určeny pro osoby závislé na alkoholu a jiných návykových látkách po absolvování plné odvykací léčby. Poslední organizace, jejíž zaměření souvisí s bezdomovectvím, nese název **Sdružení Podané ruce, o.s.**, které nabízí pobytové, ambulantní i terénní služby. Cílovou skupinou jsou osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách, osoby ohrožené společenskými nežádoucími jevy a osoby v krizi (Magistrát města Brna, 2013, s. 152-162).

4.2 Organizace, ve kterých je realizován výzkum

Jak jsem již psala výše, v této podkapitole představím organizace, které jsou součástí výzkumu. Tyto služby poskytují krizovou pomoc v případě ztráty bydlení bez ohledu na věk a pohlaví klienta.

Armáda spásy je organizace, která poskytuje pomoc lidem, kteří se ocitli v tíživé situaci. Je založena na křesťanských principech. Jejich slogan zní: *„Jsme tu pro ty, kteří potřebují pomoc. Pro ty, kdo se ocitli bez střechy nad hlavou, stejně jako pro osamělé a hledající. A naše motivace? Tu čerpáme z naší křesťanské víry“* (Armáda spásy ČR). V Brně provozují Centrum sociálních služeb Josefa Korbela, které registruje následující služby: **a) Nízkoprahové denní centrum b) Noclehárna c) Azylový dům d) Terénní program**. Jednotlivé služby mají reagovat na potřeby klientů, které jsou spojené se ztrátou bydlení (Armáda spásy ČR).

Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, vznikla v roce 2000, a to transformací Městského ústavu sociálních služeb. Poskytují služby, které jsou zřizované Magistrátem města Brna. Jejich cílem je zajistit, aby klienti žili důstojný život a byli podporováni k soběstačnosti. Snaží se také poskytovat služby ve vysoké kvalitě a v souladu s potřebami jednotlivých klientů, se

kterými pracují individuálně. Pod tuto organizaci spadá: **a) Dům sociální prevence b) Azylový dům c) Městské středisko krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní d) Středisko osobní hygieny** (Centrum sociálních služeb).

Diecézní charita Brno spadá pod Charitu České republiky, která je součástí římskokatolické církve. Pomoc tedy nabízejí na základě křesťanských principů. Provozují širokou síť sociálních a zdravotních služeb. *„Posláním Charity je služba milosrdné lásky církve lidem v ohrožení nebo nouzi bez ohledu na jejich věk, pohlaví, politické smýšlení, rodinné uspořádání, zdravotní stav, sexuální orientaci, sociální a ekonomickou situaci a postavení, jejich příslušnost k etnické nebo národnostní menšině, víře, náboženství a kultuře“* (Charita České republiky). Pro lidi bez domova poskytuje Diecézní charita Brno následující služby: **a) Azylový dům pro muže b) Nízkoprahové denní centrum pro lidi bez domova c) Noclehárna pro lidi bez domova** (Charita Česká republika).

Tímto zakončuji teoretickou část práce, na kterou ale plynule navazuje část empirická, ve které se budu zabývat zjišťováním bariér při řešení bezdomovectví právě ve výše jmenovaných organizacích.

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Než se dostanu k samotnému výzkumu, jeho analýze a interpretaci získaných dat, předchází tomu kapitola o metodologii výzkumu. Zde zformuluji můj cíl práce, stanovím si výzkumné otázky a hypotézy, představím výzkumný soubor a popíšu metodu a techniku, kterou jsem se rozhodla využít k dosažení stanoveného cíle.

5.1 Formulovaný cíl práce

Cílem mého výzkumu je zjistit, jaké jsou nejčastější bariéry při řešení bezdomovectví. Vycházím ze zkušeností a názorů pracovníků pomáhajících profesí. Konkrétně pracovníků v sociálních službách a sociálních pracovníků v organizacích, které nabízejí krizovou pomoc v případě ztráty bydlení na území města Brna.

5.2 Výzkumné otázky a hypotézy

VO1: Jaké nejčastější bariéry řešení vidí pracovníci pomáhajících profesí na straně osob bez domova?

H1a: Pracovníci pomáhajících profesí považují za nejčastější bariéry na straně klientů: **a) závislost na alkoholu b) absenci zaměstnání c) demotivaci klienta d) zadluženost.**

Operacionalizace: V této hypotéze jsou čtyři proměnné, tedy závislost na alkoholu, absence zaměstnání, demotivace klienta - čili lhostejnost klienta řešit svoji situaci a zadluženost. Tyto proměnné jsou sledovanými bariérami, u kterých jsem zjišťovala, zda je považují pracovníci pomáhajících profesí za bariéry, a také jakou jim přisuzují váhu. Tato hypotéza se vztahovala k 1. otázce, kde jsou jednotlivé proměnné vypsány a ke každé má možnost respondent označit závažnost na škále od 0-5. Kdy 0 znamená, že respondent

nepovažuje za bariéru. Dále stupnice 1-5, kdy 1 znamená - nejméně závažná a 5 - nejzávažnější.

H1b: Pořadí bariér na straně osob bez domova se liší v závislosti na pracovní pozici respondenta a délky praxe.

Operacionalizace: Proměnnými v této hypotéze jsou pracovní pozice respondenta a délka praxe. Pracovní pozice pomáhajícího pracovníka jsem rozdělila na následující: sociální pracovník/pracovník v sociálních službách. Délka praxe respondenti uváděli v otázce č. 8, kde měli hned po uvedení pracovní pozice volný prostor k vepsání konkrétního počtu odpracovaných let v praxi sociální práce s lidmi bez domova. Hypotéza se vztahovala k první otázce, kdy respondent označoval jednotlivé bariéry dle jejich závažnosti.

VO2: Jaké nejčastější bariéry řešení, kterými mohou být neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova, vidí pracovníci pomáhajících profesí u osob bez domova?

H2a: Pracovníci pomáhajících profesí uvádějí, že vysoký věk klienta (v průměru více než 65let) může být bariérou v řešení jejich situace.

Operacionalizace: Proměnnou v této hypotéze je vysoký věk klienta, který v mém výzkumu bude znamenat věk, který je již většinou důchodový, tzn. 65let a více. Tato hypotéza se vztahovala k otázce č. 2, kdy respondent odpovídá, zda považuje vysoký věk za bariéru řešení situace bezdomovectví. Odpovědi jsou na čtyřstupňové škále, konkrétně možnosti: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne. Pokud bude odpověď rozhodně ano či spíše ano, k otázce je připojena kolonka, kde respondent vepíše, který věk považuje za bariéru, aby mohlo být posouzeno, zda odpovídá stanovenému průměrnému věku 65 let a více z této hypotézy.

H2b: Pracovníci pomáhajících profesí považují za nejčastější bariéry, v tomto případě neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova: **a) vysoký věk klienta b) absence rodinného zázemí c) špatný zdravotní stav klienta.**

Operacionalizace: V této hypotéze jsou tři proměnné, vysoký věk klienta, absence rodinného zázemí a špatný zdravotní stav klienta. Tyto proměnné jsou sledovanými bariérami, u kterých jsem zjišťovala, zda je považují pracovníci pomáhajících profesí za bariéry, a také jakou jim přisuzují váhu. Tato hypotéza se vztahovala k otázce č. 3, kde jsou vypsány jednotlivé proměnné a ke každé má možnost respondent označit závažnost na škále od 0-5. Kdy 0 znamená, že respondent nepovažuje za bariéru. Dále stupnice 1-5, kdy 1 znamená - nejméně závažná a 5 - nejzávažnější.

VO3: Jaké jsou nejčastější bariéry řešení dle pracovníků pomáhajících profesí, které vidí na své straně či na straně organizace?

H3a: Pracovníci pomáhajících profesí považují za nejčastější bariéry na své straně či na straně organizace: **a) na jednoho pracovníka spadá mnoho klientů b) absence terénní práce c) klient je lhostejný ke své situaci, pracovník také ztratí motivaci řešit situaci.**

Operacionalizace: V této hypotéze jsou tři proměnné, konkrétně fakt, že na jednoho pracovníka pomáhající profese spadá mnoho klientů, absence terénní práce, a také demotivace pracovníka neboli stav, kdy je klient lhostejný ke své situaci a pracovník tím pádem také ztrácí motivaci řešit situaci. Tyto proměnné jsou sledovanými bariérami, u kterých jsem zjišťovala, zda je vůbec považují pracovníci pomáhajících profesí za bariéry, a také jakou jim přisuzují váhu. Tato hypotéza se vztahovala k otázce č. 4 z dotazníku, kde jsou jednotlivé bariéry vypsány a ke každé respondent označuje závažnost na škále od 0-5. Kdy 0 znamená nepovažuji za bariéru. Dále stupnice 1-5, kdy 1 znamená - nejméně závažná a 5 - nejzávažnější. K této hypotéze se vztahuje navíc otázka č. 5, kde má možnost respondent vepsat jiné bariéry, které nebyly uvedeny v možnostech předchozí otázky.

VO4: Jaké jsou nejčastější bariéry, které dle zkušeností či názorů pracovníků pomáhajících profesí brání řešení situace bezdomovectví?

H4a: Nejčastější bariéry, které brání řešení situace bezdomovectví, jsou dle zkušeností či názorů pomáhajících profesí na straně osob bez domova.

Operacionalizace: Proměnnými v této hlavní hypotéze jsou bariéry na straně osob bez domova, ke kterým v tomto výzkumu řadím závislost na alkoholu, absenci stálého zaměstnání, demotivaci osoby bez domova a zadluženost. Tato hypotéza předpokládá, že ve srovnání mezi všemi bariérami⁴, budou pracovníci pomáhajících profesí jako nejčastější uvádět bariéry, které jsou na straně osob bez domova. Tato hypotéza se vztahovala k otázce č. 6, kde z uvedených skupin bariér vybírá respondent nejzávažnější a nejčastěji se vyskytující bariéry.

5.3 Výzkumný soubor

Výzkum probíhal v organizacích, které poskytují krizovou pomoc bez ohledu na pohlaví a věk klienta v případě ztráty bydlení. Realizován byl na území města Brna, a to z důvodu blízkosti mého bydliště. Také proto, že v jedné z těchto organizací jsem působila jako praktikantka.

Organizace, ve kterých výzkum probíhal, jsou následující: **a) Armáda spásy b) Diecézní charita Brno c) Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace.**

Centrum sociálních služeb je spravováno Magistrátem města Brna a spadá sem: Dům sociální prevence, Azylový dům, Městské středisko krizové pomoci a Středisko osobní hygieny.

Respondenti ze jmenovaných organizací byli osloveni na základě úplného (vyčerpávajícího) výběru, tzn. každý pracovník v sociálních službách i sociální pracovník byl požádán o spolupráci na výzkumu.

⁴ Všemi bariérami myslím ty, které mohou vzniknout na straně osob bez domova, dále na straně pracovníků pomáhajících profesí a také bariéry způsobené neovlivnitelnými charakteristikami osob bez domova.

S každým vedoucím organizace byla sjednána osobní schůzka pro zjištění organizační struktury pracovníků pomáhajících profesí dané organizace.

Tabulka 1: Počet respondentů výzkumu

organizace	Sociální pracovník	Pracovník v sociálních službách	Celkový počet respondentů
Armáda spásy	3	9	12
Diecézní charita Brno	3	7	10
Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace	8	12	20
Celkem	14	28	42

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Počet možných respondentů základního výzkumného souboru byl 46. Od čtyř respondentů se dotazník vůbec nevrátil zpět. Návratnost dotazníků tedy činila 91% (42 dotazníků). Jeden dotazník však musel být vyřazen z výzkumu, na základě náhodně a nesmyslně vyplněných odpovědí. Poměr mužů a žen byl vyrovnaný, výzkumu se zúčastnilo 22 mužů a 20 žen.

5.4 Metoda a technika výzkumu

K dosažení stanoveného cíle jsem se rozhodla pro kvantitativní výzkum. Konkrétní technikou byl osobně distribuovaný dotazník. S každým vedoucím organizace jsem si sjednala schůzku. Na základě našich diskuzí o nejefektivnější distribuci dotazníků mezi zaměstnance jsme dospěli k názoru, že bude nejlepší, když vedoucí organizace rozdá dotazníky mezi jednotlivé zaměstnance, a poté mi je opět předá. Myslím si, že díky vstřícnosti a ochotě jednotlivých vedoucích zařízení se podařilo značným způsobem zvýšit návratnost dotazníků. Osobní distribuce dotazníků do organizací byla efektivní a myslím si, že návratnost by rozhodně nebyla tak vysoká, pokud

bych dotazníky rozesílala jednotlivým pracovníkům například přes internet. Disman (2014, s. 142) ve své knize uvádí, že „dotazníky mohou být osobně distribuovány a sbírány, a to zaručuje návratnost srovnatelnou s rozhovorem“. V souvislosti se snahou o co nejvyšší návratnost dotazníků jsem se snažila vytvořit jednoduchý dotazník, který sliboval respondentovi krátkou časovou náročnost při jeho vyplnění. Dotazníkové šetření jsem zvolila také díky míře anonymity. Disman (2014, s. 141) popisuje vlastnosti dotazníku, přičemž jedna z nich říká, že „anonymita je relativně přesvědčivá.“

Před tvorbou dotazníků jsem se zajímala o názory sociálních pracovníků i pracovníků v sociálních službách na mé téma. Konkrétně v Diecézní charitě Brno, která byla místem mé praxe. Některé poznatky mi pomohly jako inspirace při tvorbě dotazníku.

6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Tato kapitola už se zabývá samotnou realizací mého výzkumu, analýzou a interpretací získaných dat. Tato data jsem si převedla do datové matice v programu Microsoft Excel a následně do statistického programu SPSS, kde jsem vyhodnocovala absolutní a relativní četnosti odpovědí. Jednotlivé tabulky a grafy jsem poté vytvářela v programu Microsoft Word a Microsoft Excel. Výsledky výzkumu jsem rozčlenila do jednotlivých podkapitol, které se vztahují k výzkumným otázkám a jejich hypotézám.

Než přejdu k samotné analýze a interpretaci dat, chtěla bych říci, že jsem si vědoma nereprezentativnosti výsledků výzkumu a nemožnosti zobecnění na širší populaci. Nízký počet respondentů a výběr konkrétních organizací způsobuje, že výsledky výzkumu by mohly být platné pouze pro organizace, ve kterých výzkum probíhal. Všechny výsledky a získaná data vycházejí z názorů a zkušeností pracovníků pomáhajících profesí.

6.1 Nejčastější bariéry na straně osob bez domova

Nejčastější bariéry na straně osob bez domova, které figurovaly v dotazníku byly: **a) závislost na alkoholu b) absence zaměstnání c) demotivace klienta d) zadluženost**. Dostávám se k vyhodnocení těchto jednotlivých bariér. Následující tabulka zobrazuje četnosti odpovědí respondentů dle toho, jak byly jednotlivé bariéry hodnoceny na škále od 0-5.

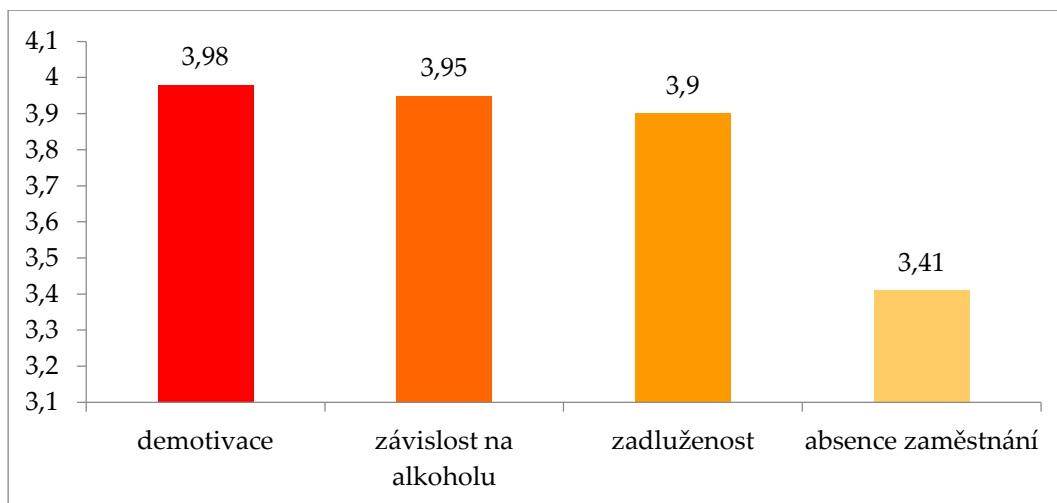
Tabulka 2: Míra závažnosti bariér na straně osob bez domova

Bariéry	Závislost na alkoholu		Absence zaměstnání		Demotivace klienta		Zadluženost	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
0	1	2,4	2	4,9	0	0	0	0
1	2	4,9	1	2,4	1	2,4	2	4,9
2	1	2,4	6	14,6	4	9,8	4	9,8
3	8	19,5	11	26,8	6	14,6	8	19,5
4	11	26,8	11	26,8	14	34,1	9	22
5	18	43,9	10	24,4	16	39	18	43,9
Celkem	41	100	41	100	41	100	41	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z uvedené tabulky lze rozpoznat u všech uvedených bariér velmi nízké četnosti na škále od 0-2. Pokud se díváme na škálu 4-5, tedy tu závažnější, relativní četnost činí v součtu u všech bariér více než 50%. Většina respondentů se přiklání k názoru, že všechny z uvedených možností považují spíše za závažnější bariéry.

Pro lepší názornost a seřazení jednotlivých bariér dle závažnosti uvádím následující graf. Znázorňuje průměrné škálové hodnoty u jednotlivých bariér.

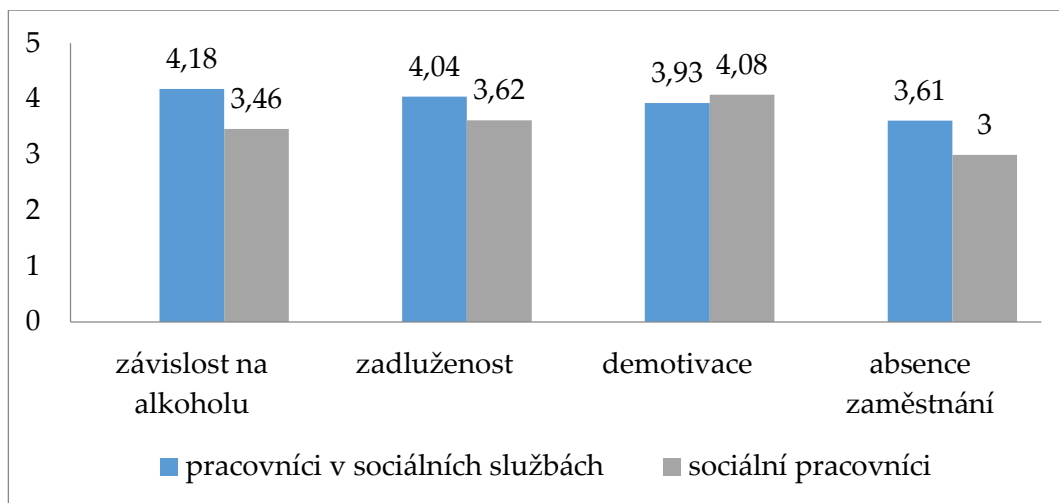

Graf 1: Pořadí bariér na straně osob bez domova

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z grafu vidíme, že jako nejzávažnější bariéra se jeví demotivace klienta svoji situaci řešit. Nicméně hodnoty u závislosti na alkoholu a zadluženosti se velmi podobají a neshledáváme větší rozdíly. Absence zaměstnání se jeví jako nejméně závažná bariéra, ale určitě ne jako zanedbatelná.

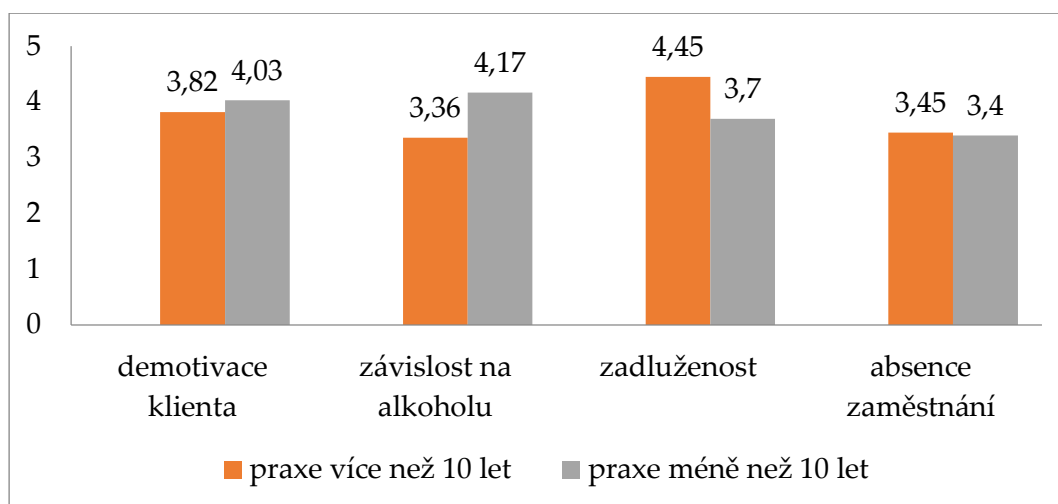
Předpokladem je, že skupina bariér na straně osob bez domova bude nejzávažnější a nejčastější, porovnáám tedy mezi sebou jednotlivé bariéry ve srovnání mezi sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách. Dále také v závislosti na délce jejich praxe. V mém případě se bude jednat o respondenty, kteří mají zkušenosti 10let a více a respondenty s délkou praxe méně než 10let.

Graf 2: Míra závažnosti bariér na straně osob bez domova očima pracovníků v sociálních službách vs. sociálních pracovníků

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z grafu pozorujeme, že pracovníci v sociálních službách považují za nejzávažnější bariéru závislost na alkoholu, sociální pracovníci vnímají jako nejzávažnější demotivaci klienta. U demotivace se ale v porovnání průměrné hodnoty příliš neliší. Největší rozdíl vidíme u absence zaměstnání a závislosti na alkoholu, kdy v obou těchto případech považují sociální pracovníci tyto bariéry za méně závažné než pracovníci v sociálních službách. V každém případě absence zaměstnání dosahuje nejnižších hodnot u obou skupin respondentů.

Graf 3: Míra závažnosti bariér na straně osob bez domova očima pracovníků s praxí 10 let a více vs. pracovníků s praxí méně než 10 let

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Pokud porovnááme odpovědi respondentů dle délky jejich praxe, vidíme, že zkušenější respondenti považují za velmi závažnou bariéru zadluženost klientů. Zde průměrná hodnota dosahuje opravdu vysokého čísla. Téměř stejné hodnoty dosahuje bariéra absence zaměstnání u obou skupin respondentů. Největší rozdíl mezi hodnotami vidíme u závislosti na alkoholu, přičemž pracovníci s praxí více než 10 let považují tuto bariéru za nejméně závažnou, kdežto pracovníci s praxí méně než 10 let jako bariéru nejzávažnější.

6.2 Nejčastější bariéry, kterými jsou neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova

Tato část se zabývá bariérami, kterými mohou být charakteristiky osob bez domova, které nelze ovlivnit. V dotazníku figurovaly jako vysoký věk klienta, špatný zdravotní stav a absence rodinného zázemí. Nejprve vyhodnotím, zda vůbec vysoký věk dle zkušeností a názorů pracovníků pomáhajících profesí může představovat bariéru. K tomu se vztahovala otázka č. 2 a následující tabulka zobrazuje četnosti jednotlivých odpovědí.

Tabulka 3: Četnosti odpovědí na otázku č. 2 (Vysoký věk jako bariéra?)

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Rozhodně ano	11	26,8
Spíše ano	20	48,8
Spíše ne	9	22
Rozhodně ne	1	2,4
Celkem	41	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z tabulky je vidět, že větší část respondentů se přiklání k odpovědi rozhodně ano či spíše ano. Po sečtení odpovědí spíše ne a rozhodně ne se dostaneme k výsledku, že pouze 24,4% respondentů nepovažuje věk za bariéru. Respondenti, kteří se přiklonili k názoru, že vysoký věk může představovat bariéru, tvoří 75,6%. Pouze jeden respondent odpověděl, že vysoký věk klienta rozhodně nepovažuje za bariéru.

K této otázce se vztahovala také hypotéza, která říkala, že pracovníci pomáhajících profesí budou považovat za bariéru při řešení bezdomovectví věk v průměru 65 let a více.

Respondenti vypisovali do kolonky věk, který již považují za bariéru při řešení situace osob bez domova. Následující tabulka znázorňuje jednotlivé četnosti odpovědí, které byly uváděny. V tabulce jsou zahrnuty i odpovědi respondentů, kteří se přikláněli k názoru, že vysoký věk spíše nepředstavuje bariéru, ale i přesto kolonku s konkrétním věkem vyplnili.

Tabulka 4: Četnosti uváděných odpovědí související s věkem, který již může být bariérou

Uváděný věk	Absolutní četnost	Vyjádřeno v procentech	Relativní četnost (v %)
40	1	2,4	2,8
45	1	2,4	2,8
50	11	26,8	30,6
55	5	12,2	13,9
58	1	2,4	2,8
60	11	26,8	30,6
65	5	12,2	13,9
70	1	2,4	2,8
celkem	36	87,8	100
neodpověděli	5	12,2	x
Celkem	41	100	x

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Pokud uváděné hodnoty zprůměrujeme, vyjde nám věk 56,19. Průměrný věk, který pracovníci pomáhajících profesí považují za bariéru při řešení bezdomovectví tedy činí 56 let. Největší četnost měla odpověď 50 let a 60 let.

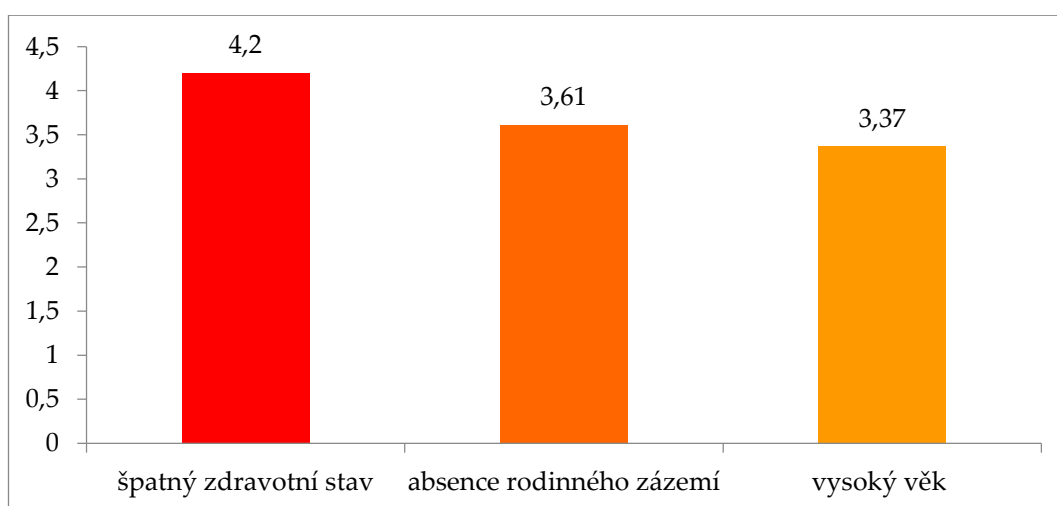
V dotazníku hodnotili respondenti jednotlivé bariéry z hlediska jejich významnosti na hodnotící škále od 0-5. Uvedené bariéry byly: **a) vysoký věk** **b) absence rodinného zázemí** **c) špatný zdravotní stav**. Následující tabulka zobrazuje četnosti odpovědí respondentů dle toho, jak byly jednotlivé bariéry hodnoceny na škále od 0-5.

Tabulka 5: Míra závažnosti bariér, kterými jsou neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova

Bariéry	Vysoký věk		Absence rodinného zázemí		Špatný zdravotní stav	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
četnosti						
škály						
0	1	2,4	0	0	0	0
1	5	12,2	3	7,3	2	4,9
2	3	7,3	4	9,8	2	4,9
3	9	22	12	29,3	4	9,8
4	15	36,6	9	22	11	26,8
5	8	19,5	13	31,7	22	53,7
Celkem	41	100	41	100	41	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z tabulky vidíme, že nejvíce respondentů považuje za nejzávažnější bariéru špatný zdravotní stav klienta (53,7%). Ve většině případů uváděli respondenti u každé z bariér hodnoty 3 a vyšší. Pro lepší znázornění přikládám graf, který znázorňuje průměrné škálové hodnoty, a také seřazuje pořadí bariér od nejzávažnější po nejméně závažnou.

Graf 4: Pořadí bariér, kterými jsou neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z grafu vidíme, že nejzávažnější bariéra je špatný zdravotní stav klienta, následuje absence rodinného zázemí, vysoký věk klienta považují za nejméně závažný, průměrná hodnota je ale nezanedbatelná.

6.3 Nejčastější bariéry na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací

Poslední skupinu bariér v dotazníku tvořily ty, které se objevují na straně pracovníků pomáhajících profesí a jejich organizací. Konkrétními bariérami uvedenými v dotazníku jsou následující: **a) na jednoho pracovníka spadá mnoho klientů b) absence terénní práce c) klient je lhostejný ke své situaci - pracovník také ztratí motivaci řešit situaci.**

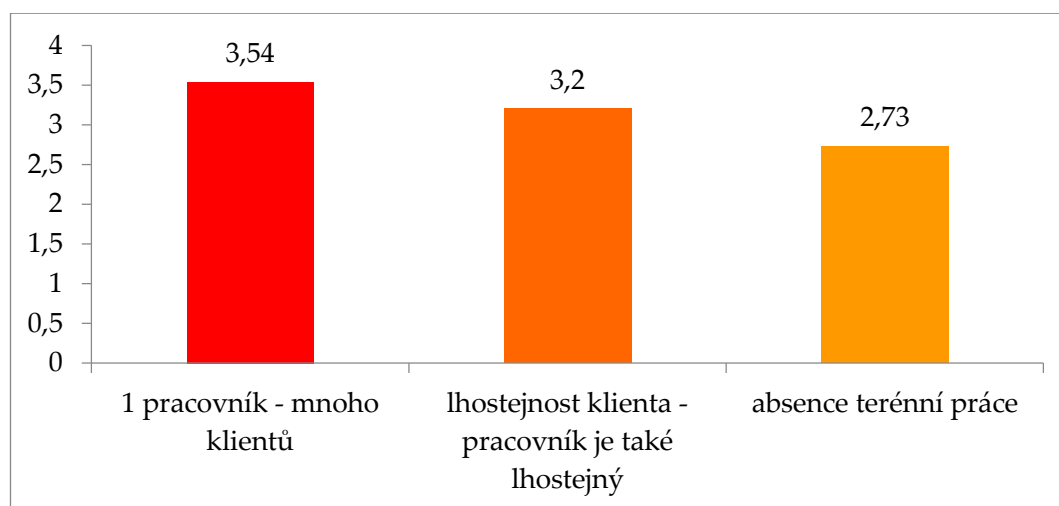
Následující tabulka zobrazuje četnosti odpovědí respondentů dle toho, jak byly jednotlivé bariéry hodnoceny na škále od 0-5.

Tabulka 6: Míra závažnosti bariér, které jsou na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací

Bariéry	Jeden pracovník – mnoho klientů		Absence terénní práce v organizaci		Klient je lhostejný - pracovník tím pádem ztrácí motivaci řešit jeho situaci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
0	2	4,9	3	7,3	1	2,4
1	2	4,9	3	7,3	7	17,1
2	6	14,6	11	26,8	3	7,3
3	8	19,5	14	34,1	9	22
4	8	19,5	5	12,2	14	34,1
5	15	36,6	5	12,2	7	17,1
Celkem	41	100	41	100	41	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z tabulky vidíme, že největší procento respondentů (36,6%) si myslí, že nejzávažnější bariéru představuje fakt, že na jednoho pracovníka spadá mnoho klientů. U absence terénní práce se hodnoty pohybují kolem průměru, dalo by se říct, že jsou to spíše nižší hodnoty na škále. Co se týká demotivace pracovníka pomáhající profese, větší četnost odpovědí je spíše u vyšších hodnot, konkrétně na škále 3 a více. Pro lepší znázornění uvádím také graf s průměrnými škálovými hodnotami jednotlivých bariér a jejich seřazením dle závažnosti.

Graf 5: Pořadí bariér, které jsou na straně pracovníků pomáhajících profesí a jejich organizací

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z grafu vidíme, že za nejzávažnější bariéru považují respondenti fakt, že na jednoho pracovníka spadá mnoho klientů. Následuje lhostejnost klienta, v důsledku čehož pracovník ztratí motivaci jeho situaci řešit. Jako nejméně závažná se jeví absence terénní práce, opět se ale nedá říci, že by hodnota byla zanedbatelná.

Abych shrnula předchozí podkapitoly (6.1, 6.2 a 6.3), uvedu zde výsledky na otázku č. 6 z dotazníku, která mezi sebou porovnávala jednotlivé skupiny

bariér. Respondenti se měli zamyslet nad tím, které z uvedených považují za nejčastější a nejzávažnější bariéry. Následující tabulka uvádí jednotlivé četnosti.

Tabulka 7: Jaké jsou nejčastější a nejzávažnější bariéry?

Jednotlivé skupiny bariér	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Bariéry na straně osob bez domova	29	70,7
Charakteristiky osob bez domova, které nelze ovlivnit	11	26,8
Bariéry na straně pracovníka či organizace	1	2,4
Celkem	41	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Bariéry na straně osob bez domova považuje 29 respondentů za nejzávažnější a nejčastější. Skutečnost, že nejčastější a nejzávažnější bariéry jsou neovlivnitelné charakteristiky klienta zvolilo jako odpověď 11 respondentů. Pouze 1 respondent si myslí, že nejčastěji jsou bariéry na straně pracovníka pomáhající profese či organizace, ve které pracuje.

6.4 Jiné bariéry uváděné respondenty

K otázce týkající se bariér na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací, se vztahovala také otázka č. 5, kde mohl respondent vepsat jinou bariéru, kterou vidí na své straně či na straně organizace a doposud v dotazníku nezazněla. Následující tabulka znázorňuje četnost bariér, které respondenti uváděli.

Tabulka 8: Jiné bariéry na straně pracovníků pomáhajících profesí a jejich organizací

Uváděné bariéry	Počet odpovědí	v %
Nedostatek financí	6	33,3
Mnoho administrativy	3	16,6
V zařízení jsou osoby se zdravotním postižením	3	16,6
Nedostupné bydlení pro osoby bez domova	6	33,3
Celkem	18	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

Z tabulky vidíme, že nejvíce se opakovaly odpovědi nedostatek financí a nedostupné bydlení pro osoby bez domova. Třikrát se objevila odpověď, že pracovníci pomáhajících profesí mají velkou zátěž administrativy a také fakt, že v zařízení jsou osoby se zdravotním postižením.

V 7. otázce dotazníku byla možnost uvést další jakékoliv jiné bariéry, které nebyly uvedeny v dotazníku a pracovníci pomáhajících profesí s nimi mají zkušenost. Následující tabulka zobrazuje četnosti odpovědí u jednotlivých bariér, které respondenti uváděli.

Tabulka 9: Jiné jakékoliv bariéry

Uváděné bariéry	Počet odpovědí	v %
Psychické poruchy	8	30,8
Nedostatek služeb	5	19,2
Páchání trestné činnosti	4	15,4
Mentální postižení	3	11,5
Zvyk klienta na situaci	2	7,7
Špatný systém sociálních dávek	2	7,7
Nemá nárok na důchod	2	7,7
Celkem	26	100

Zdroj: data z vlastního výzkumu

V tabulce jsou seřazeny uváděné bariéry dle největšího počtu stejných odpovědí. Vidíme, že 8 respondentů považuje za bariéru psychické poruchy klientů. Dále 5 respondentů nedostatek služeb pro tuto cílovou skupinu a 4 respondenti zmiňovali páchání trestné činnosti. Dvakrát se v dotazníku vyskytla odpověď, která označovala jako bariéru zvyk klienta na situaci, špatný systém sociálních dávek a také fakt, že osoba bez domova nemá nárok na důchod.

6.5 Diskuze k výsledkům výzkumu

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že nejzávažnější a nejčastější bariéry při řešení bezdomovectví se objevují na straně osob bez domova. Respondenti považují za závažné bariéry závislost na alkoholu či demotivaci klienta řešit svoji situaci. Absenci zaměstnání většinou pracovníci pomáhajících profesí považovali za bariéru méně závažnou, ale rozhodně nezanedbatelnou.

Pracovníci pomáhajících profesí, kteří mají zkušenosti z praxe více než 10 let, uváděli závislost na alkoholu ve srovnání s ostatními bariérami jako méně závažnou. Můžeme se tedy domnívat, že pracovníci s dlouholetou praxí se přiklánějí k názoru, že pokud klient bojuje se závislostí na alkoholu, tato skutečnost nemusí znamenat závažnou bariéru při řešení jeho situace.

Když jsem porovnávala názory a zkušenosti pracovníků v sociálních službách a sociálních pracovníků, zjistila jsem, že pracovníci v sociálních službách považují za nejzávažnější bariéru závislost na alkoholu, kdežto sociální pracovníci demotivaci klienta. Rozdíly mezi jednotlivými bariérami ale nebyly markantní. Všechny bariéry považují respondenti za spíše závažnější, nejméně závažná je dle jejich názorů absence zaměstnání klienta.

Dle názorů a zkušeností respondentů je závažnou bariérou špatný zdravotní stav klienta, přičemž souvislost mohou mít také psychické

poruchy, které velmi často uváděli respondenti u možnosti vepsání jiných bariér. Většina respondentů si myslí, že bariéru při řešení bezdomovectví může představovat také vyšší věk klienta. Průměrný věk, který již považovali za bariéru činil 56 let. Hypotéza, která říkala, že průměrný věk považovaný za bariéru bude 65 let a více tedy nebyla potvrzena. Velká část respondentů uvedlo jako bariéru věk 50 let. To by mohlo mít souvislost také s absencí zaměstnání, kdy s přibývajícím věkem může být menší šance uplatnit se na trhu práce.

Co se týká bariér na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací ve kterých pracují, za závažnější bariéru můžeme považovat fakt, že na jednoho pracovníka spadá mnoho klientů. Druhá v pořadí byla demotivace pracovníků v případě, kdy sám klient nemá motivaci svoji situaci řešit. Celkově ale bariéry z této skupiny dosahovaly na škále spíše nižších průměrných hodnot. Pouze jeden respondent z výzkumu odpověděl, že nejčastější bariéry jsou právě na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací, ve kterých pracují. Mohu tedy vyvodit, že takové bariéry se vyskytují v menší míře? Myslím si, že takový závěr se učinit nedá, a to hlavně z důvodu, že respondenti byli právě pracovníci pomáhajících profesí. Zajímavé by mohlo být porovnání s pohledem, který na problematiku bariér mají klienti těchto organizací.

Zajímavou skupinou bariér, která vznikla při výzkumu, je ta, která se nachází na straně celkové situace služeb a nastavení systému. Dalo by se tedy říci na straně státu. Nejčastěji zaznělo nedostupné bydlení, málo financí, nedostatek zařízení v této oblasti a špatné nastavení sociálních dávek.

Hypotézy stanovené před výzkumem předpokládaly, že jednotlivé bariéry uváděné v dotazníku budou opravdu považovat pracovníci pomáhajících profesí za bariéry. U žádné z nich se nedá říct, že se dle výzkumu ukázala jako nezávažná. Dokonce vzniklo při výzkumu i mnoho

jiných bariéry, než které byly v dotazníku uvedeny. Z velkého množství bariér, které považují pracovníci pomáhajících profesí za závažné usuzují, že při řešení konkrétních situací se u každého z klientů objevuje více bariér, které je potřeba překonávat.

ZÁVĚR

Práce se zabývala problematikou bezdomovectví. Nejdříve jsem vymezila základní pojmy k tomuto tématu a popsala možné typologie osob bez domova. Dále jsem se zabývala příčinami bezdomovectví. Jednak příčinami vzniku bezdomovectví, ale také sekundárními příčinami, které souvisí s otázkou, proč člověk na ulici setrvává. Popsala jsem sociální práci v obecné rovině, ale také ve vztahu k osobám bez domova, tzn. různé metody sociální práce s touto cílovou skupinou. Popsala jsem též služby, ve kterých se sociální práce realizuje. Poslední kapitulu teoretické části jsem věnovala organizacím, které se zabývají bezdomovectví na území města Brna. V empirické části jsem popsala metodologii výzkumu a následně jsem analyzovala a interpretovala získaná data.

Myslím si, že cíl práce, kterým bylo zjistit, jaké jsou dle zkušeností či názorů pracovníků pomáhajících profesí nejčastější bariéry při řešení bezdomovectví, jsem splnila. Samozřejmě za předpokladu, že výsledky výzkumu vztahuji pouze k organizacím, kde výzkum probíhal. Z názorů pracovníků pomáhajících profesí vyplynulo, že nejčastější bariéry jsou na straně osob bez domova, kterými jsou konkrétně závislost na alkoholu, zadluženost a demotivace klienta řešit svoji situaci. Za závažné bariéry také považují odlišné charakteristiky jednotlivých klientů, zejména špatný zdravotní stav, se kterým souvisely také psychické poruchy. Pracovníci pomáhajících profesí si myslí, že některé bariéry při řešení bezdomovectví může způsobovat stát a celkové nastavení systému sociálních služeb, například nedostupné bydlení či špatné nastavení systému sociálních dávek a služeb.

Bariéry při řešení bezdomovectví jsou dle mého názoru velmi závažné téma, které je aktuální. Nemohu tvrdit, že by moje práce přinesla hluboký vhled do této problematiky, byla bych ale ráda, kdyby mohla být podnětná k

zamyšlení nad touto problematikou a ukázat určitý pohled na možné bariéry, které mohou při práci s lidmi bez domova nastat. K tomuto tématu mě napadá, zda je možné některým bariérám při řešení bezdomovectví předcházet, a také jakým způsobem jednotlivé bariéry překonávat.

Lidí bez domova je mnoho, setkáváme je na našich ulicích denně. Mám ale pocit, že lidí, kteří se v této oblasti chtějí angažovat je stále málo. Ať už se osoby bez domova do své situace dostaly jakýmkoliv způsobem, nacházejí se v tíživé situaci, do které by se nechtěl dostat nikdo z nás. Práce s cílovou skupinou není jednoduchá, můžeme narazit na spoustu bariér, které si mnohdy osoby bez domova způsobují samy. Přesto jsem přesvědčená, že jsou to lidé, kteří si zaslouží podporu a pomoc, aby neztratili naději na lepší život.

Literatura a zdroje

Armáda spásy ČR. *Centrum sociálních služeb Josefa Korbela - Brno*. [online].

© 2016 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z:

<http://armadaspasy.cz/pobocky/brno/brno-centrum-socialnich-sluzeb-josefa-korbela/#1>

Armáda spásy ČR. *Kdo jsme*. [online]. © 2016 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z:

<http://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/>

BALÁŠ, Ondřej et al. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, 2010. ISBN 978-80-254-9015-0.

BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2011. ISBN 978-80-74-14-441-7.

BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Streetwork*. In: Matoušek, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace. *O nás*. [online]. © 2007 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z:

<https://css.brno.cz/index.php?nav01=7925&nav02=8398>

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. První dotisk čtvrtého nezměněného vydání. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-1966-8.

FEANTSA. *ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR*. [online]. 2016 [cit. 2018-01-14] Dostupné z:

http://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf

HAASOVÁ, Jana. Typologie lidí na ulici. In. *“Jak se žije na ulici – zjevné bezdomovectví“: sborník z konference: Olomouc, 30. listopadu 2010*. Olomouc: Charita, 2011. ISBN 987-80-254-8895-9.

HRADECKÝ, Ilja et al. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

HRADECKÝ, Ilja. Bezdomovství v České republice. In. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě*. Olomouc: Naděje, 1998. ISBN 80-902292-3-9.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

Charita České republika. *Charita Česká republika*. [online]. 2018 [cit. 2018-02-26] Dostupné z: <http://www.charita.cz/o-charite/>

Charita Česká republika. *Služby pro lidi bez domova*. [online]. 2018 [cit. 2018-02-26] Dostupné z: <http://brno.charita.cz/kulicka-sluzby/sluzby-pro-lidi-bez-domova/>

KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.

KOZÁKOVÁ, Jana. *Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu*. In. *Geografické rozhledy*. Praha: Česká geografická společnost, 1997, 7(3). ISSN 1210-3004.

KELLER, Jan. *Posvácení bezdomovců, Úvod do sociologie domova*. Praha: Slon, 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.

KISLINGER, Radek. *Problematice bezdomovectví se musíme také věnovat.*

[online]. 2012 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z:

<http://www.firebrno.cz/problematice-bezdomovectvi-se-musime-take-venovat>

KREJČÍŘOVÁ, Olga a Ivana TREZNEROVÁ. *Malý lexikon sociálních služeb.*

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2754-6.

Magistrát Města Brna. *Adresář organizací působících v sociální oblasti ve městě*

Brně. [online]. 2013 [cit. 2018-02-24]. Dostupné z:

https://socialnipece.brno.cz/useruploads/files/kpss/adresář_organizací_působících_v_sociální_oblasti_ve_městě_brně.pdf

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví*

v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby.* Praha: Sociologické

nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3.

MUSIL, Libor. *"Ráda bych Vám pomohla, ale ...". Dilemata práce s klienty v*

organizacích. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální práce.* Brno: Masarykova univerzita v Brně,

pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3323-1.

MPSV ČR. *Koncepce sociálního bydlení ČR.* [online]. 2015 [cit. 2018-02-

25]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/27267/Koncepce_socialniho_bydleni_CR_2015-2025.pdf

MPSV ČR. *Koncepce sociálního bydlení ČR.* [online]. 2017 [cit. 2018-02-

25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/27240>

NEČASOVÁ, Mirka. *Profesní etika*. In: Matoušek, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

ONDREJKOVIČ, Peter et al. *Sociálna patológia ako predmet pozornosti sociálnej práce, sociálnej pedagogiky a vychovávateľstva*. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 1999. ISBN 80-88868-47-5.

PAVELKOVÁ, Jaroslava. *Problematika lidí v nouzi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2007. ISBN 978-80-7290-338-2.

PĚNKAVA, Pavel. *Bezdomovectví a chudoba*. In. *CHUDOBA, NEZAMĚSTANOST a další témata Pražské školy alternativ*. Praha: Ekunemická Akademie Praha, 2012, s. 8-11. ISBN 978-80-87661-03-1.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *ŽENY, MUŽI A SPOLEČNOST*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

RICHTEROVÁ, Bohdana a Lenka ORGONÍKOVÁ. *Různé cesty pomoci: Porovnávání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, 2008. ISBN 9788025415627.

SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-021-2.

SCHWARZOVÁ, Gabriela. *Sociální práce s bezdomovci*. In: Matoušek et al. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

SÝKOROVÁ, Dana a Eva KLIMENTOVÁ. Poverty in Old Age in the Czech Republic from the Perspective of Helping Professions. Pp. 163-193 In.

SÝKOROVÁ, Dana a Eva KLIMENTOVÁ (Eds.). *Poverty and Social Work*. Ostrava: University of Ostrava, ERIS European Research Institute for Social Work, 2016. 978-807464-891-5.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. In. „*Bezdomovectví v kontextu kriminality*“. Olomouc: Charita Olomouc, 2013. ISBN 978-80-905260-2-0.

TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. [online]. 2007 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. 2.vydání. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-36-9.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 5.vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

Seznam zkratk

ETHOS	Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení
FEANTSA	Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí

Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů

Graf 1: Pořadí bariér na straně osob bez domova	36
Graf 2: Míra závažnosti bariér na straně osob bez domova očima pracovníků v sociálních službách vs. sociálních pracovníků	37
Graf 3: Míra závažnosti bariér na straně osob bez domova očima pracovníků s praxí 10 let a více vs. pracovníků s praxí méně než 10 let....	38
Graf 4: Pořadí bariér, kterými jsou neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova	41
Graf 5: Pořadí bariér, které jsou na straně pracovníků pomáhajících profesí a jejich organizací.....	43

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet respondentů výzkumu	32
Tabulka 2: Míra závažnosti bariér na straně osob bez domova	35
Tabulka 3: Četnosti odpovědí na otázku č. 2 (Vysoký věk jako bariéra?)	39
Tabulka 4: Četnosti uváděných odpovědí související s věkem, který již může být bariérou	40
Tabulka 5: Míra závažnosti bariér, kterými jsou neovlivnitelné charakteristiky osob bez domova.....	41
Tabulka 6: Míra závažnosti bariér, které jsou na straně pracovníků pomáhajících profesí či jejich organizací.....	42
Tabulka 7: Jaké jsou nejčastější a nejzávažnější bariéry?	44
Tabulka 8: Jiné bariéry na straně pracovníků pomáhajících profesí a jejich organizací.....	45
Tabulka 9: Jiné jakékoliv bariéry	45

Přílohy

Dotazník

Nejčastější bariéry řešení bezdomovectví

Vážená paní/pane,
ráda bych Vás poprosila o pár minut Vašeho času při vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci. Jmenuji se Lenka Čermáková, jsem studentkou 3. ročníku oboru sociální práce na univerzitě Palackého v Olomouci a pracuji na výzkumu, který má zjistit nejčastější bariéry, které se vyskytují u osob bez přístřeší. Výzkumné šetření je samozřejmě anonymní, to znamená, že nikde nebude uváděno Vaše jméno (nikdo nebude moci určit totožnost osoby, která vyplňovala dotazník). Moc Vám děkuji za spolupráci.

Kontakty:

Autorka dotazníku:

Lenka Čermáková - tel.: 774184333, e-mail: lenka.cermakova7@seznam.cz

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Dana Sýkorová, PhD. - tel.: 585633404, e-mail: dana.sykorova@upol.cz

Sekretariát katedry:

Radmila Wagnerová - tel.: 585633392, e-mail: radmila.wagnerova@upol.cz

1) Řešení situace osob bez domova brání celá řada důvodů, posuďte prosím, na základě vaší zkušenosti, zda jsou nebo nejsou níže uvedené okolnosti překážkou v řešení bezdomovectví, pokud ano, tak do jaké míry?

V následující tabulce prosím ohodnoťte každou bariéru na následující škále:
0 - nepovažuji za bariéru, 1nejméně závažná bariéra, 5 - nejzávažnější bariéra

	0	1	2	3	4	5
závislost na alkoholu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
absence zaměstnání klienta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
demotivace klienta řešit svoji situaci	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zadluženost klienta	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2) Myslíte si, že vysoký věk osoby bez přístřeší může být bariéra pro řešení její situace?

rozhodně ano spíše ano spíše ne rozhodně ne

Pokud jste odpověděl/a rozhodně ano či spíše ano, uveďte prosím věk, který dle Vás již představuje bariéru v řešení bezdomovectví:

3) Osoby bez přístřeší mají různé charakteristiky, které nelze ovlivnit, patří mezi ně již výše zmiňovaný vysoký věk osoby, dále sem také může spadat absence rodinného zázemí klienta či jeho špatný zdravotní stav. V následující tabulce prosím posuďte, zda níže uvedené okolnosti mohou představovat bariéru v řešení bezdomovectví a pokud ano, do jaké míry. Postupujte prosím stejně jako v první otázce, tzn.: 0 - nepovažuji za bariéru, 1-nejméně závažná bariéra, 5 - nejzávažnější bariéra

	0	1	2	3	4	5
vysoký věk osoby bez přístřeší	☐	☐	☐	☐	☐	☐
absence rodinného zázemí	☐	☐	☐	☐	☐	☐
špatný zdravotní stav klienta	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4) Následuje poslední skupina bariér, které mohou nastat v řešení situace bezdomovectví, tentokrát se zaměříme na překážky, které se mohou objevit na straně pracovníka pomáhající profese či konkrétní organizace.

Postup vyplnění je opět stejný, tzn.: 0 - nepovažuji za bariéru, 1-nejméně závažná bariéra, 5 - nejzávažnější bariéra

	0	1	2	3	4	5
na jednoho pracovníka spadá mnoho klientů	☐	☐	☐	☐	☐	☐
absence terénní práce v organizaci	☐	☐	☐	☐	☐	☐
klient je lhostejný ke své situaci -> pracovník také Ztrácí motivaci řešit jeho situaci	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5) V návaznosti na předchozí otázku, jsou ještě nějaké další limity či bariéry na Vaší straně, či na straně organizace, které si uvědomujete, a ztěžují práci s osobami bez přístřeší?

Pokud ano, byla bych ráda, kdybyste je vypsali/a:

.....

6) V dotazníku bylo uváděno mnoho bariér, které mohou bránit v řešení situace bezdomovectví- bariéry, které jsou na straně klienta, na straně pracovníka či organizace a také charakteristiky klienta, které nelze ovlivnit.

Zamyslete se prosím nad tím, které bariéry v řešení situace jsou nejzávažnější a vyskytují se nejčastěji. Z následujících prosím označte křížkem jen jednu odpověď.

bariéry na straně klienta (alkohol, absence zaměstnání, zadluženost...)

charakteristiky klienta, které nelze ovlivnit (vysoký věk, špatný zdravotní stav...)

bariéry na straně pracovníka pomáhající profese či organizace, ve které pracuje

7) Pokud máte zkušenosti s jinými překážkami, než které byly uváděny v dotazníku, uvítám, když je v následujících řádcích uvedete. Stejně tak budu ráda, když budete mít jakékoliv poznámky k předchozím otázkám.

.....
.....
.....

8) Na jaké pracovní pozici pracujete? Uveďte prosím i svou dosavadní délku praxe v oboru.

sociální pracovník

pracovník v sociálních službách

délka praxe v oboru:.....

9) Jaké je Vaše pohlaví?

muž

žena

MOC DĚKUJI ZA SPOLUPRÁCI!